

HAVAINTOJA LAURI MALMBERGISTA JOHTAJANA

Dosentti, filosofian tohtori Kari Selén

TAUSTA

Lauri Malmberg oli menestynyt jääkäri. Hän oli suorittanut diplomi-insinöörin tutkinnon jo ennen Saksaan lähtöään. Hänet ylennettiin majuriksi Libaussa ennen pataljoonan kotiuttamista. Kansalaissodan päätymisen jälkeen Suomen Tykistökoulun suomalainen johtaja ja muutaman kuukauden jälkeen pääasiassa Tuusulaan sijoitetun KTR 1:n komentaja. Syyskuussa 1921 hänet nimitettiin suojeluskuntajärjestön ylipäälliköksi. Malmbergiin luotettiin. Hän oli Suomen upseeriliiton puheenjohtaja 1920 - 1922 ja Jääkäriliiton puheenjohtaja 1921 - 1922, puolustusministeri Lauri Ingmanin II hallituksessa 1924 - 1925 ja sotaväen päällikön viransijainen 1925. Uransa pääosan hän kuitenkin teki suojeluskunnissa pitäen hallussaan samaa postia, sen vaihtelevissa muodoissa aina suojeluskuntien lakkauttamiseen asti marraskuussa 1944. Everstilutnantti 1918, eversti 1922, kenraalimajuri 1927, kenraaliluutnantti 1936. Haudattu Hietaniemeen 1948. Siinä miehen tie pähkinänkuoressa.

TAVOITE JA KEINOT

Kun Malmberg otettiin suojeluskuntajärjestön johtoon, hänen otettiin järjestöä muuttamaan. Politikoinnista oli päästävä eroon ja suojeluskuntajärjestöstä tehtävä yksinomaan sotilaallinen järjestö. Malmbergin varhaisiin tavoitteisiin kuului, että jokaisen suojeluskuntalaisen tuli osata saman kuin 4 kuukautta vakinaisessa väessä palvellut varusmieskin.¹ Lauri Malmbergille kehittyi visio, ihannekuva suojeluskuntajärjestöstä. Hän pohti ja puhui lukuisia kertoja siihen liittyvistä ydinkäsitteistä kuten taistelijan ominaisuuksista, kurista, kunniasta ja sotilaallisuudesta. Myös suojeluskuntajärjestön omaleimaisuuden korostamisella ja eron tekemisellä sen ja puolustuslaitoksen tehtävien välillä oli tärkeä osuus Malmbergin tavoitteena olleen suojeluskuntajärjestön eettisestikin korkeatasoisen ihannetilän hahmottamisessa. Hänen visionsa oli staattinen, eikä hän hevin luopunut siitä olosuhteitten muuttuessa. Talvisota ja jatkosota olivat nekin vain poikkeuksellisia välivaiheita. Malmberg kaavaili vielä keväällä 1944, että sodan

jälkeen olisi vielä mahdollista palata klassilliseen suojeluskuntatoimintaan, jota aluejärjestelmän aiheuttamat sivutehtävät eivät pääsisi haittaamaan.² Ihanne taisi löytyä 1920-luvun lopun tilanteesta, siis ajalta, jolloin edessä ollut liikekannallepanojärjestelmän uudistus ei vielä vaikuttanut suojeluskuntien toimintaan.

Malmbergin keino sotilaalliseen tavoitteeseen pääsemiseksi oli tavallaan paradoksaalinen. Hän jätti käyttämättä laajoja valtuuksiaan täysimääräisesti. Keskeisessä asemassa olivat piiripäälliköt, jotka suojeluskuntain ylipäällikkö nimitti paitsi, milloin kysymys oli armeijan upseeriluettelossa olevista henkilöistä. Malmberg halusi juuri viimeksimainittuja, ammattisotilaita, jotka pystyisivät nostamaan suojeluskuntajärjestössä annettavan sotilaskoulutuksen tasoa. Tämä ei suinkaan merkinnyt, että hän olisi pyrkinyt pääsemään eroon jo tehtäviinsä otetuista siviili-piiripäälliköistä. Mutta kun paikka vapautui, hän kääntyi puolustusministeriön ja tasavallan presidentin puoleen, jotta tehtävään siirrettäisiin vakinaisen väen upseeri tai että presidentti nimittäisi toimeen aktiiviupseerin.³

Näin Malmberg rakensi järjestelmällisesti *teamia*, luotettavien miesten joukkoa, jonka kanssa hän kehitti järjestöä. Nämä apulaiset, tai pitäisikö sanoa työtoverit olivat Malmbergille tärkeitä. Suojeluskuntajärjestön ylätason rakenne poikkesi voimakkaasti puolustuslaitoksen johdon rakenteesta. Ylimmät johtajat olivat päällikkö ja esikuntapäällikkö. Heidän alapuolellaan oli 1925 syksystä talvisotaan 22 piiripäällikköä. Vakinaisen väen virkarakenne taas muistutti pyramidia, joka tarjosi paremmat mahdollisuudet virassa etenemiselle. Puolustuslaitoksesta piiripäälliköksi nimitetylle henkilölle se oli ensimmäinen ja viimeinen nimitys suojeluskuntajärjestössä. Tie eteenpäin oli tukossa. Toisaalta rakenne loi pitkäaikaisia työtoveruuksia piiripäälliköiden ja ylimmän johdon välille.

Malmberg luotti piiripäällikköihinsä ja tuki heitä. Malmbergilta riitti ymmärtämystä myös silloin, kun muualta ei ymmärtämystä löytynyt. Äärimmäisenä esimerkkinä mainittakoon Aaro Pajarin tempaus Tampereella helatorstaina 1933. Pajarin johtama suojeluskuntapiirin upseerikomppania poisti tuolloin kaupungissa puoluekokoustaansa pitäneen sosiaalidemokraattisen puolueen punaiset liput saloista, mikä oli suurempi poliittinen tyhmyys kuin rikos. Malmberg antoi kaiken tukensa piiripäällikölle, jonka hän katsoi toimineen ansiokkaasti ja estäneen vakavat yhteiskunnalliset levottomuudet, jopa verenvuodatuksen.⁴ Hän ei nähnyt Pajarin tempauksessa mitään rangaistavaa, eikä myöskään rankaissut piiripäällikköä. Piiripäälliköt saivat olla tyytyväisiä siihen, että heillä oli jokseenkin aina esimiehen tuki.

KOMENTAJASTA JÄRJESTÖJOHTAJAKSI

Virkaan tullessaan Lauri Malmbergilla oli valittavanaan useampia johtamiskulttuureja. Toista äärimmäisyyttä edusti malli, jossa johtaja pitää ohjaukset tiukasti käsissään ja tekee pitkää päivää puuttuen kentän tapahtumiin. Malmberg valitsi rauhallisen johtamistavan. Se sopi mukavuudenhaluiselle miehelle, joka ei halunnut rasittaa itseään ylettömällä työnteolla. Hänen tavoitteenaan oli nykytermein ilmaistuna itseohjautuva suojeluskuntajärjestö, jossa piirit pysyvät määrättyillä linjoilla ja yliesikunnan tarvitsee puuttua asioihin vain milloin tapahtuu jotain poikkeuksellista. Malmbergin ratkaisu oli itse asiassa ristiriidassa hänen visionsa kanssa. Ihannekuvan muuttaminen todellisuudeksi olisi edellyttänyt määrätietoista johtamistapaa ja valmiutta tehdä ikäviäkin ratkaisuja.

Malmbergista puhuttaessa ei sovi unohtaa Per Zilliacusta, joka oli esikuntapäällikkönä järjestön voimamies. Hän oli tullut virkaan jo ennen Malmbergia, jota hän oli painostanut ottamaan vastaan suojeluskuntajärjestön ylipäällikön tehtävät. Hän takasi, että organisaatio toimi. Zilliacus oli itsenäinen ja toiminnassaan hyvin tasavertainen esimiehensä kanssa. Hänellä oli oma merkittävä osuutensa suojeluskuntajärjestön alkuvuosien rakennustyössä. Malmberg tarvitsi rinnalleen ja tuekseen tällaisen tehokkaan ja kykenevän esikuntapäällikön, joka taas ilmeisesti kaipaisi määrätietoisempaa otetta esimieheltään. Ainakin hänen myöhemmät kannanottonsa viittaavat tähän.⁵ Zilliacus luopui virastaan 1927 suorittaakseen Italian sotakorkeakoulun tutkinnon. Uudeksi esikuntapäälliköksi nimitettiin everstiluutnantti Väinö Henrik Palojarvi puolustusministeriöstä. Hänellä oli runsaasti kokemusta yliesikunnasta aikaisemmilta vuosilta. Hänellä ei ollut mahdollisuuksia Zilliacuksen rooliin. Esikuntapäällikön vaihdos merkitsi tuntuvaa muutosta Malmbergin toimintaympäristössä.

Suojeluskuntajärjestö oli päällikkövaltainen hierarkkinen järjestelmä, jossa oli myös kansalaisjärjestön piirteitä. Luottamusmiehet kokoontuivat kahdesti vuodessa edustajakokoukseen, jolla oli lausuntoa-antava rooli. Teoriassa se olisi voinut ottaa päättävän roolin, mikäli yliesikunnan taloudenpidossa olisi esiintynyt tili- ja vastuuvapauden myöntämistä epäviä piirteitä. Malmberg ei ollut kovin innostunut näistä luottamusmiehistä, joita hän sysi sivummalle päätöksenteosta. Sen sijaan piiripäälliköiden kokoukset, mikä oli epävirallinen hallintoelin, muodostuivat tärkeiksi. Niissä keskusteltiin ajankohtaisista kysymyksistä ja sovittiin järjestön tulevasta toiminnasta, eikä Malmberg mielellään toiminut niissä esitettyjen mielipiteiden vastaisesti. Hugo Österman on kertonut muistelmissaan kuvaavan yksityiskohdan puolustusneuvoston viimeisestä kokouksesta 10.2.1940. Mannerheim kysyi kun-

kin jäsenen arviota tilanteesta. Kun Malmberg vuorollaan ilmoitti suojeluskuntaväen kyllä kestävän, mutta hän haluaisi mieluiten neuvotella heidän kanssaan ennen lopullista arviotaan, Mannerheim keskeytti hänet: ”Kenraali on täällä kenraalin ominaisuudessa ja hänen on puhuttava omasta puolestaan, ei suojeluskuntalaisten”⁶. Piirre oli Malmbergille ominainen jo hyvinkin vuosikymmenen aikaisemmin.

Yliesikuntaan päätyneiden rangaistusasiakirjojen perusteella järjestön rangaistuskäytäntö vaikuttaa ensisilmäyksellä linjattomalta. Samasta tempauksesta annettiin kovin erilaisia rangaistuksia eikä kaikkia rikkomuksia näy lainkaan esiintyneen kaikissa piireissä, vaikka niitä on ollut pakko esiintyä. T. s. käytäntö on ollut melkoisen kirjava. Päätöksistä, jotka ovat lähetetyt suojeluskuntain päällikön vahvistettaviksi, löytyy kuitenkin selvä linja tuomioiden kirjavuudesta huolimatta. Malmberg ei hevin mennyt muuttamaan piiripäällikön ratkaisua.⁷ Hän ei mestaroinut työtovereitaan eikä puuttunut heidän tekemisiinsä.

Yliesikunnasta lähti piireihin suojeluskuntain ylipäällikön, sittemmin suojeluskuntain päällikön päiväkäskyjä. Ne olivat salaisia dokumentteja, jotka vain harvoin sisälsivät periaatteellisia kannanottoja. Kun ne muuttuvat julkisiksi asiakirjoiksi, periaatteelliset asiat olivat vähitellen vuoteen 1926 mennessä kadonneet niistä tyystin paria lyhyttä mainintaa lukuunottamatta. Sen jälkeen ohjeet ja linjaukset lähetettiin salaisina kiertokirjeinä suoraan piiripäälliköille. Toisin sanoen Malmberg ei ensi vuosiaan lukuunottamatta käyttänyt päiväkäskyjä johtamisen välineenä, mutta silloinkaan hän ei puhutellut järjestönsä jäseniä suoraan, vaan viesti pysähtyi piiriesikuntiin.⁸ Näin hän ei myöskään saanut palautetta jäsenkunnalta eikä julkiselta sanalta. Menettelyn hyvänä puolena oli ainakin, ettei oppositiota päässyt syntymään julkisuuteen päästettyjen kannanottojen vuoksi. Toisaalta satatuhantinen jäsenkunta ei saanut tietää, mitä mieltä päällikkö oli. Sitä on vaikea pitää onnellisena asiantilana.

Näin sananselittäminen jäi piiripäälliköille ja valistusohjaajille. Ja kun tulkitsijoita on parikymmentä, viesti ei välity joka taholle samanlaisena. Malmberg joutui tavallaan piiritason tekemien tulkintojen vangiksi. Olisi ollut jokseenkin mahdotonta ja piirien auktoriteettia kalvavaa ryhtyä korjailemaan piiripäälliköiden ja valistusohjaajien tekstejä ja siten julkisesti epäilemään heidän luetun ymmärtämisen kykyään. Tämä korosti edelleen piiripäälliköiden merkitystä työtovereina. Toisaalta järjestelmän hyvänä puolena oli, että piiriesikunnat saattoivat ottaa huomioon toimialueensa erityispiirteet ja varioida hieman annettuja direktiivejä sekä siten kehittää suojeluskuntien toimintaa mahdollisimman hyvin ympäristöönsä sopivaksi. Malmberg ymmärsi antaa liikkumavaraa ja hengitystilaa, kunhan ei syyllistytty aivan huikkeisiin ylilyönteihin.

Komentaja oli muuttunut sallivaksi ja joustavaksi järjestöjohtajaksi. Merkkipaalu tämän kehityksen tiellä löytynee elokuun lopulta 1927, jolloin esikuntapäällikkö vaihtui. Joulukuussa annettiin laki suojeluskunnista. Suojeluskuntajärjestön rakentamisvaiheen voi katsoa päättyneen siihen. Akuutit ongelmat oli ratkaistu eikä näkyvissä ollut suuria haasteita. Malmbergin, joka ei ollut mikään idealinko ja innovatiivinen johtaja, oli mahdollista ryhtyä entistä suuremmassa määrin järjestöjohtajaksi, sillä koneisto toimi jo varsin hyvin.

LAPUANLIIKE

Noin 25 miehen epäviralliseen kollegioon - päällikkö, esikuntapäällikkö, valistuspäällikkö ja piiripäälliköt - perustuva johtaminen vaati toimiakseen rauhallisia ja tasaisia oloja, mutta niihin tuli kolmen ja puolen vuoden katkos marraskuun lopulla 1929. Alkoi lapuanliikkeen ja sitä seuranneen voimaltaan arvioimattoman IKL:n aika. Tämä kausi päättyi heinäkuun ensi päivinä 1933 pidettyihin eduskuntavaaleihin.

Lauri Malmbergista oli tullut järjestöjohtaja, mutta hänellä ei ollut kaikkia menestykselliseen järjestöjohtamiseen tarvittavia ominaisuuksia. Hän oli poliittisesti taitamaton. Hän oli kovakorvainen. Tuijottaessaan järjestönsä sisälle hän sulki korvansa ympäröivästä yhteiskunnasta kuuluvilta ääniltä. Hän ei joko ymmärtänyt tai halunnut ymmärtää niiden kantamaa viestiä. Se aiheutti pahojakin ongelmia suojeluskuntajärjestön yhteiskuntasuhteille. Sen sijaan se ei haitannut suojeluskuntien varsinaista tehtävää, vapaaehtoisten maanpuolustajien kouluttamista, mikä toimi aluepäälliköiden johtamana paremmin kuin koskaan aikaisemmin.

Lapuanliikkeen alkaessa painaa päälle suojeluskunnan johdossa olisi tarvittu poliittista vainua ja luovimistaitoa, joka tapauksessa selkeää johtajuutta. Lauri Malmberg oli tietyssä mielessä päästänyt langat käsistään, eivätkä ne olleet esikuntapäällikönkään hallittavissa. Raatamista vieroksuneesta Malmbergista ei ollut niiden kerääjäksi, vaan äsken hieman huolimattomasti kollegiaalisiksi kutsuttu johtaminen sai jatkaa. Malmberg jäi tavallaan piiripäällikköjensä, hyvien työtovereittensa vangiksi. Se ohjasi hänen päätöksenteokseen. Hän ei kyennyt eikä halunnutkaan poiketa heidän suosituksistaan. Näin lapualaisimmat suojeluskuntapiirit, Etelä-Häme, Jyväskylä ja Etelä-Pohjanmaa, saivat muita suuremman painoarvon.

Malmbergin suurin huoli oli suojeluskuntajärjestön yhtenäisyys, se että järjestön sisälle ei syntyisi lapualaisryhmittymää ja lapualaisia vastustavaa ryhmittymää.⁹ Malmbergin metodi oli melkein kaiken salliminen. Kun hän ei tuominut ketään, ei myöskään syntynyt ratkaisua protestoivaa ryhmää,

joka olisi alkanut elää omaa elämäänsä. Kun voimasuhteita ei mitattu, ei syntynyt puolueitakaan. Mutta, kuten sanottu, tämä edellytti melkein kaiken hyväksymistä. Malmberg kyllä kielsi piiripäälliköille lähettämässään kiertokirjeessä suojeluskuntapuvun käytön lapualaisilaisuuksissa, mutta ei kieltänyt suojeluskuntalaisia muiluttamasta siviilipuvussa¹⁰. Malmberg ei kertaakaan korostanut, että hyvä suojeluskuntalainen on myös lainkuuliainen kansalainen. Näin Malmbergin sallivuus, passiivisuus auttoi lapualaista väkivalta-kulttuuria saamaan jalansijaa yhteiskunnassa. Kun hän suojeli muutamaa sataa suojeluskuntalaista laittomuuksiin osallistujaa, nämä oppivat luulemaan, että melkein mikä teko tahansa oli hyväksyttävä, jos tavoite vain oli ”isänmaallinen”.

Kuten edellä on jo viitattu, Malmberg menetti otteensa suojeluskuntajärjestöstä lapualaisvuosina, ja järjestö joutui olemaan kevääseen 1932 ilman määrätietoista johtoa. Suojeluskuntalain mukaan ”Suojeluskuntajärjestö on olemassa isänmaan ja sen laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustukseksi ja kuuluu osana tasavallan sotavoimaan.” Suojeluskuntien tärkein tehtävä oli siten isänmaan, sen laillisen yhteiskuntajärjestyksen palveleminen. Malmbergin käsitys näkyy lapualaisvuosina poikenneen lain antamasta prioriteetista. Kun tarkastelee hänen toimintaansa järjestön johtajana, ei voi välttyä ajatukselta, että Malmbergin mielestä järjestön tärkein tehtävä ei ollutkaan laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustaminen, vaan yhtenäisenä pysyminen. Hän asetti osan edun kokonaisuuden edun yläpuolelle. Toisin sanoin suojeluskuntajärjestön etu, sellaisena kuin Malmberg sen näki, oli tärkeämpi kuin laillisen yhteiskuntajärjestyksen säilyttäminen koskemattomana. Asenne johti väistämättä konfliktiin parlamentaarisen järjestelmän kannattajien kanssa.

Edessä ollut konflikti puhkesi sitten Mäntsälän viikolla avoimeksi. Mäntsälän suojeluskuntatalolle leirytyneet kapinalliset suojeluskuntalaiset vaativat muun muassa eduskunnan luottamusta nauttivan hallituksen erottamista ja korvaamista lapuanliikkeen johdon luottamusta nauttivalla ministeristöllä. Lauri Malmberg yhtyi vaatimukseen ja yritti henkilökohtaisesti taivutella presidentti Svinhufvudia hyväksymään hallituksen vaihtamisen keinona estää verenvuodatus ja lopettaa levottomuus.¹¹ Svinhufvud ei suostunut, vaan puhui kapinan sammuksiin. Malmbergin ajama hallituksen vaihtaminen olisi ollut suojeluskuntajärjestön lyhyen aikavälin edun mukaista. Jos niin olisi käynyt, se olisi vain osoittanut suojeluskuntalaisten olleen oikeassa, sankareita, ja suojeluskuntajärjestö olisi säästynyt kaikelta pyykinpesulta.

Malmbergin arvio osoittautui välittömästi pahaksi poliittiseksi virheeksi. Myötäillessään lapualaisia hän otti kannan johtavaa hallituspuoluetta maalaisliittoa sekä edistystä ja ruotsalaisia vastaan. Ja sitä puolueet eivät unohta-

neet. Seuraavan poliittisen virheen Malmberg teki välittömästi perään. Hän ei kiinnittänyt huomiota yhteiskunnasta kuuluneisiin ääniin, jotka vaativat puhdistusta suojeluskuntajärjestössä. Malmbergin toteuttama puhdistus oli pelkkä muodollisuus. Yhtäkään suojeluskuntalaista ei erotettu järjestöstä kokonaan, vaan Malmberg jakoi puolisensataa pääasiassa muutaman kuukauden mittaista määräaikaista erottamista.¹² Se ei vakuuttanut kriitikoita, jotka palasivat esittämiinsä puhdistamisvaatimuksiin kerta kerran jälkeen.

Mäntsälän kapina ja sen jälkiselvittely heikensivät pahasti Malmbergin asemaa. Häntä ei enää pidetty vakuuttavana johtajana, vaan eräissä piireissä jopa järjestölleen rasitteena. Hän ei myöskään selvinnyt ehjin nahoin ryöpytyksestä ja suojeluskuntajärjestö joutui maksamaan melkoisen hinnan johtajansa poliittisesta taitamattomuudesta. Kuinka näin pääsi käymään? Osasyynä on laiskanpulskean Malmbergin salliva ja epämääräinen johtamistapa.

Kun hätä on suurin, apukin on lähellä. Eversti Ilmari Armas-Eino Martola komennettiin keväällä 1933 hoitamaan yliesikunnan päällikön tehtävää, mihin hänet nimitettiin vakinaiseksi seuraavan heinäkuun alusta. Hän sai nopeasti otteen suojeluskuntajärjestön johtamisesta ja saavutti suojeluskuntakriitikkojenkin luottamuksen. Kun maalaisliitosta vihjaistiin keväällä 1935 - ties kuinka monennen kerran - Malmbergin erottamiseen, Martola otti ehdottoman kielteisen kannan. Suojeluskuntajärjestö tarvitsi Malmbergia. Martola takasi, että asiat hoidetaan, toisin sanoen hän vastaa siitä, että yliesikunta toimii niinkuin pitääkin.¹³ Pystyvä esikuntapäällikkö oli korvaamaton tuki, mutta toisaalta se mahdollisti Malmbergin luisumisen keulakuvan asemaan. Käytännössä Malmbergille ja Martolalle näkyi muodostuneen selkeä työnjako: Malmberg puhui suurista periaatteista ja edusti, Martola vastasi suojeluskuntajärjestön toiminnallisesta puolesta.

MUUTOSVASTARINTA

Puolustusvoimien upseeriston rakenne selittää sekin Malmbergin uraa. Jääkärit olivat saaneet erittäin pienet jonotusnumerot. Kun heidän vuoronsa tuli muutaman vuoden odotuksen jälkeen astua maanpuolustuksen johtoon, he ylenivät nuorina korkeisiin virkoihin. Syntyi tukos, ”jääkäritulppa”, jonka ohitse muilla ei ollut asiaa. Etevimmät aktiivipalvelukseen jääneet jääkärit pitivät korkeaa virkaansa hallussa pitkään. Mitään nykyisenkaltaista kiertoa ei ollut. Lauri Malmberg kerkisi istua samalla pallilla, vaikka se välillä huojuikin, 23 vuotta. Hän ajautui sotilaskomentajan tehtävien kannalta auttamattomasti sivuraiteelle. Hänellä ei näy olleen kiinnostusta sotilaallisen ammattitaitonsa kehittämiseen. Kenraalimajurina hän lienee ollut epäpätevä kaikkiin kenraalimajurin virkoihin. Sen sijaan hänellä oli pätevyys suojeluskun-

tajärjestön päälliköksi, joka oli kenraalinarvoinen virka. Oli vain kaksi vaihtoehtoa: joko Malmberg jatkaa suojeluskunnissa tai hänet erotetaan. Puolustuslaitoksen komentajanvirkoihin häntä ei olisi voitu siirtää. Toisaalta ei Malmberg niihin halunnutkaan. Tämä tosiasia ei välttämättä ollut onnellista Malmbergille komentajana.

Kun henkilö on virassa pitkään ja varsinkin jos hän on virassa jokseenkin organisaation alkuvaiheista asti, halukkuus muutoksiin vähenee helposti. Vanha, totuttu ja toimiva systeemi tuntuu hyvältä ja on helppo. Johtaja ei välttämättä näe aihetta muutoksiin tai ei myönnä sitä. Näin kävi Lauri Malmbergillekin. Peräti seitsemän vuonna 1930 virassa ollutta piiripäällikköä oli ollut toimessaan jo Malmbergin tullessa järjestön johtoon. Syksyllä 1939 heitä oli jäljellä vielä kolme. Malmberg saattoi sanoa, että suojeluskuntajärjestö sellaisena kuin se oli ennen aluejärjestelmään siirtymistä oli hänen ja hänen pitkäaikaisimpien työtovereittensa aikaansaannos. Hän oli siihen tyytyväinen eikä halunnut myöntää, että ympäröivässä yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset saattaisivat antaa suojeluskuntajärjestöllekin aiheen tarkastella asioita uudelleen. Malmberg toisteli, että suojeluskuntalaki oli syntynyt 1927 hyvien kokemusten pohjalta, ei vihreän veran äärellä. Siksi ulkopuolisten ei tulisi puuttua siihen eikä yleensääkään hänen suojeluskuntajärjestön sisäisiin pitämiin asioihin.¹⁴ Päällikön oli myös helppo saada pitkään palvelleilta piiripäälliköiltä tukea muutoksia vastustaneelle asenteelleen. Toisaalta ulkopuolelta tullut esikuntapäällikkö, jolle suojeluskuntajärjestön kaikkalainen muuttumattomuus ei ollut itseisarvo, oli avoimempi toimintaympäristön äänille.

HENKILÖKOHTAINEN ONGELMA

Malmbergilla oli henkilökohtainen ongelma, joka paheni vuosien mittaan. Siitä puhuttiin jo kun hänet nimitettiin suojeluskuntajärjestön ylipäälliköksi. Hän ryyppäsi ja alkoholisoitui. Viime vuosinaan hän myönsi olevansa alkoholisti. Hän kirjoitti konseptilehtiöön ollessaan hoidossa 1944: ”Alkoholismi pahin tauti. Psykkinen ja moraalinen perikato.” Malmbergin tragedia oli, ettei hän kyennyt elämään julkisissa esiintymisissään toistuvasti esittämiensä ihanteittensa mukaisesti. Malmbergin ryyppääminen ei ollut salaisuus. Se ei ollut arvostukselle hyväksi. Alkoholi haittasi viranhoitoa ja aiheutti tilanteita, joissa oli skandaalin aineksia. Se laski Malmbergin arvovaltaa ja arvostusta. Hänen henkilökohtaista ongelmaansa saatettiin julkisuudessa käsitellä hyvinkin raa’asti. Neljä päivää Arne Sihvon vapauttamisen jälkeen sotaväen päällikön paikalta talvella 1933 sosiaalidemokraatti Hugo Aattela kysyi edustajatovereiltaan eduskunnan suuressa salissa: ”Tiedättekö, miksi

kenraali Malmberg ei voi tulla sotaväenpäälliköksi. Vastaus: Siksi, että sota voi puhjeta joskus iltapäivälläkin.” Puhemies, maalaisliiton raitis Kyösti Kallio ei nähnyt aihetta nuijankopautukseen palauttaakseen puhujan tiukemmin käsiteltävään asiaan. Eikä tämä ollut ainoa kerta, kun Malmbergin ongelmaan puututtiin julkisesti. Lauri Malmbergista oli tullut pahansuopien kas-
kujen aihe. Tähän tilanteeseen joutuminen ei tiedä hyvää henkilön arvostuk-
selle.

Malmbergin ongelma oli suojeluskuntajärjestönkin ongelma. Emme tiedä kuinka suuri, mutta tuskin aivan vähäinäkään. Esikuntapäällikkö joutui hoi-
tamaan päällikkönsä asioita ja jopa piilottelemaan häntä. Pahasta kiinnijää-
misestä saattaisi seurata viraltapano, sillä vastustajia oli jo niin paljon. To-
dennäköisesti eniten ongelmasta kärsi juuri Malmberg itse. Ilmeisesti pit-
kään kestänyt henkilökohtainen ongelma seurausvaikutuksineen johti siihen,
ettei Malmberg oman tulkintansa mukaan kelvannut rintamalle, vaan joutui
tyytymään häntä masentaneeseen kotijoukkojen komentajan tehtävään.¹⁵

YHTEENVETO

Lähtö jääkäriksi tuli ratkaisemaan Lauri Malmbergin uranvalinnan. Hän
ei kuitenkaan viihtynyt kovin hyvin kenttätykistörykmentin komentajana,
vaan harkitsi siviilielämään lähtemistä. Siinä vaiheessa tehty tarjous ryhtyä
suojeluskuntajärjestön ylipäälliköksi kiinnosti. Malmberg piti suojeluskun-
tia vakinaista väkeä kiinnostavampana ja haasteellisempänä työpaikkana.
Hänen vaikutuksensa ja merkityksensä oli suurin 1920-luvulla. Silloin suo-
jeluskunnista muokattiin hänen johdolla puhtaasti sotilaallinen järjestö, jolla
ei ollut omia poliittisia tavoitteita. Pohtiessaan suojeluskuntien erityispiirtei-
tä ja puolustaessaan järjestönsä itsehallintoa Malmberg otti, ehkä tiedosta-
matta etäisyyttä vakinaiseen väkeen. Tämä näkyy selvästi suojeluskuntajär-
jestön erilaisesta johtamiskulttuurista, jonka tavoitteena oli saada vapaaeh-
toinen maanpuolustaja toimimaan määräsuuntaisesti.

Pitkäaikainen työskentely vapaaehtoisjärjestön johdossa ja tietyt yksityis-
elämän piirteet johtivat siihen, että Lauri Malmberg jäi syrjään puolustus-
voimien valtavirrasta ja oli ikäänkuin ennalta määrätty kotirintaman johto-
tehtäviin talvi- ja jatkosodan aikana. Monen jääkäriin komentajaura saavutti
kirkkaimman huippunsa sotavuosina. Tuolloin Lauri Malmbergin uran suu-
rimmat saavutukset olivat jo vuosien päässä takanapäin.

VIITTEET

- ¹ Kari Selén, Kädenvääntö suojeluskuntien suunnasta 1919 - 1923, s. 166 - 167. Tiede ja Ase 55, Joensuun 1997. Hakkapeliitta 11/20.3.1926 "Huomautuksia suojeluskuntajärjestöstä ja sen koulutuksesta. Vastaus kenraali Ignatiuksen kirjoitukseen".
- ² Kauko Rumpunen, Suojeluskuntien matkan pää, s. 294 - 296. Raja railona. Näkökulmia suojeluskuntiin, Porvoo 1998. Kansallisarkisto (KA), Lauri Malmbergin arkisto 7 - 9: passim.
- ³ Selén 1997, s. 167.
- ⁴ Martti Sinerma, Lauri Malmberg ja suojeluskunnat. Keuruu 1995, s. 242 - 246. Tauno Kuosa, A. O. Pajari. Viiden sodan soturi. Porvoo 1981, s. 46 - 50.
- ⁵ L. K. Relander, Presidentin päiväkirja. II. Tapiola 1968, s. 496. KA, Elmo E. Kailan arkisto 1: Kailan muistiinpanot 2.12.1932 ja 18.1.1933.
- ⁶ Hugo Österman, Frihet och försvar. Helsingfors 1977, s. 200.
- ⁷ Sota-arkisto (SA), Suojeluskuntien yliesikunta (SKY), hallinnollinen osasto Ff 1 - Ff 4: passim.
- ⁸ SA, SKY, suojeluskuntain ylipäällikön / päällikön päiväkäskyt. SA, SKY, hallinnollinen osasto Fa 1 - Fa 8: passim.
- ⁹ SA, SKY, suojeluskuntain päällikön päiväkäskyt 10/4.7.1932 ja 25/30.12.1933. SA, SKY, valistusosasto Da 3: Malmberg - piiripäälliköt 14.2.1931. SA, SKY, hallinnollinen osasto C 2: edustajakokouksen pöytäkirja 9.12.1931.
- ¹⁰ SA, SKY, hallinnollinen osasto Fa 1: SKY - piiripäälliköt 14.6.1930.
- ¹¹ Malmberg laati useampiakin kertomuksia toiminnastaan kapinaviikon aikana. Niistä ehkä valaisevimmat löytyvät hänen arkistostaan (kansio 8). Toinen niistä on suhteellisen välitön piiripäällikköjen kokousta 7.4.1932 varten laadittu ja toinen jo harkitummin työstetty.
- ¹² SA, SKY, suojeluskuntain päällikön päiväkäsky 10/4.7.1932.
- ¹³ SA, pikkukokoelma (pk) 1440/65: Martolan muistiinpano 17.4.1935.
- ¹⁴ Esim. SA, T 20057/1: pöytäkirja 15.8.1934 ja SA, SKY, valistusosasto Da 3: SKY - piiripäälliköt 22.8.1934.
- ¹⁵ Rumpunen 1998, s. 302. Valtiopäivät 1932. Pöytäkirjat III, s. 2158. KA, Lauri Malmbergin arkisto 9: muistiinpano 4.8.1944. SA, pk 1440/65: Martolan muistiinpanot esim. 16.12.1938, 19.12.1938 ja 2.2.1939.